

Výročí bělokarpatských národek

Libor Ambrozek

Trojka patří mezi čísla s nejsilnější symbolikou. Ani dobrý film by neměl mít víc než tři díly, ani atlet nemá víc než tři pokusy. Prostě do třetice všeho dobrého. Překračování této hranice je poněkud

opovážlivé a vyžaduje dobré důvody. Lze se ovšem domnívat, že v případě představení nejcennějších chráněných území Bílých Karpat je tato podmínka splněna měrou vrchovatou.

Podzimní pestrost barev v NPR Jazevčí. Foto Libor Ambrozek

Proces vyhlášení MZCHÚ

V letošních číslech Ochrany přírody měli čtenáři možnost seznámit se z různých úhlů pohledu s národními přírodními rezervacemi Čertoryje, Porážky a Zahrady pod Hájem. Důvodem takto rozsáhlé prezentace CHKO Bílé Karpaty je 30. výročí jejich vyhlášení. Nejsou to však jediné lokality, kterým se dostalo v roce 1987 zákonné ochrany. Ale vezměme to popořádku. Dnes se nám tomu ani nechce věřit, ale když vznikla v roce 1980 chráněná krajinná oblast Bílé Karpaty, nacházelo se na jejím území pouze jediné maloplošné chráněné území – prales na vrcholu Velké Javořiny. Přitom na zdejší rostlinné bohatství upozorňoval vynikající místní znalec, učitel z Korytné Stanislav Staněk, dlouhá desetiletí. Připravil dokonce konkrétní návrhy na více než 60 rezervací. Na řadě lokalit byli bohužel zemědělci rychlejší, mnoho luk bylo rozoráno nebo pohnojeno, unikátní bělokarpatské stepi v předhůří zmizely v podstatě beze zbytku. Po zřízení CHKO se situace naštěstí rychle změnila. Díky obětavé práci desítek dobrovolníků i pracovníků státní správy vyhlásila v roce 1982 rada Okresního národního výboru v Uherském Hradišti 30 chráněných přírodních výtvarů (dnešní PR a PP) ve střední části a rada ONV ve Zlíně dalších 10 lokalit v části severní. Trvalo však ještě dalších pět let, než přišla na řadu i území nejcennější – rozlehlé bělokarpatské orchidějové louky na jihu v okrese Hodonín. Konečně byl 17. června 1987 vydán výnos Ministerstva kultury ČSR o zřízení státních přírodních rezervací Čertoryje, Jazevčí, Kútky, Machová a Porážky a jejich ochranných pásem, SPR Zahrady pod Hájem a Búrová a chráněného naleziště Žerotín. Za povšimnutí stojí také rozloha vyhlášených území – 840 hektarů a dalších 1250 hektarů ochranných pásem! Za logické dovršení procesu lze považovat převedení pěti nejvýznamnějších rezervací do národní kategorie. Došlo k němu v roce 1992 po přijetí nového zákona o ochraně přírody a krajiny.

Jazevčí

K představení nám tedy zůstali poslední dva jubilanti – Jazevčí a Búrová. Národní přírodní rezervace Jazevčí se rozkládá na severním úpatí vrcholu Hradisko (636 m) na severně a západně orientovaných svazích nad Veličkou v nadmořské výšce 340 až 550 metrů. Její rozloha je stejně jako u zdejších lučních národok impozantní – více než 350 hektarů, z toho připadá 250 hektarů na ochranné pásmo. To se víceméně rozpadá na dvě části – porosty v jihozápadním segmentu

jsou stejně hodnotné jako ve vlastní rezervaci, východní segment tvoří dříve rozorané a regionální směsí znovu zatravněné plochy, využívané dnes zčásti i jako pastviny. Jazevčí se navíc nachází v samém srdci bělokarpatské klenotnice – od hranic Zahrad pod Hájem či ochranného

pásma Porážek ji dělí pouhý kilometr, od Búrové něco málo přes 2 km. Na rozdíl od ostatních rezervací je však na Jazevčí poměrně významná část zarostlá náletem, zejména prudší svahy nad Veličkou a kolem jejich dvou drobných přítoků ve střední části území. Křoviny, místy už přechá-

Velká Javořina. Foto Libor Ambrozek

Přástevník kostivalový. Foto Libor Ambrozek

zející do karpatských či panonských dubohabřin, zaujímají téměř třetinu plochy a fakticky rozdělují území do několika částí. V uplynulých šesti letech probíhal v Bílých Karpatech přeshraniční projekt LIFE+, zaměřený na ochranu nelesních stanovišť

vzácných druhů denních motýlů. Vedle mozaikového kosení luk se podařilo vyčistit zejména ve střední části CHKO (Moravské Kopanice) více než 110 hektarů náletu a obnovit na těchto plochách kosení nebo pastvu. Na jihu probíhalo

odstranění náletu hlavně na teplých svazích mezi Zahradami pod Hájem a Jazevcím. Ve vlastní NPR k čištění kvůli roztržtým vlastnickým vztahům a malému zájmu hospodařících zemědělců až na drobné výjimky nedošlo. V letošním roce byl však Evropskou komisí schválen další projekt „Ze života hmyzu“, který počítá s ještě rozsáhlejším kácením náletových dřevin (200 hektarů během 5 let). Následně budou plochy využity buď jako pastviny, nebo by na nich mělo dojít k obnově pařezinového způsobu hospodaření. Jedna z projektových lokalit zahrnuje právě nejvíce zarostlou střední část Jazevcí o rozloze více než 80 hektarů, takže zde lze v příštích letech očekávat výraznější změnu typu vegetace.

Flóra a fauna

Porosty patří ke společenstvům „bělokarpatských luk“, tzn. teplým trávníkům asociace *Brachypodium pinnati-Molinietum arundinaceae* Klika 1939, která je charakteristická zastoupením nejen teplomilných, ale i vlhkomilných a lesních druhů. Podíl teplomilného prvku je vzhledem k převažující severní až západní orientaci svahů nižší než na Čertoryjích nebo Zahradách pod Hájem, druhové složení je bližší spíše Porážkám. Nalezeno zde bylo více než 550 druhů rostlin, z nichž 36 je řazeno k chráněným a několik desítek dalších do Červeného seznamu. Jak už je pro tyto květnaté louky typické, téměř 20 druhů jsou zastoupeny orchideje. Zřejmě nejbohatší lokalitu u nás zde má bíle kvetoucí prstnatec plamatý sedmihradský (*Dactylorhiza maculata* ssp. *transsilvanica*), z dalších kriticky ohrožených druhů nechybějí ani roztroušeně se vyskytující rudohlávek jehlancovitý (*Anacamptis pyramidalis*), vzácný tořič čmelákovitý (*Ophrys holosericea*) a pětiprstka hustokvětá (*Gymnadenia densiflora*) rostoucí v jednom mokřadu. Na teplejších stanovištích se setkáme se vstavačem osmahlým (*Orchis ustulata*) a vojenským (*O. militaris*), zatímco vstavač mužský (*O. mascula*) a hlavinka horská (*Trautsteinera globosa*) jsou typickými druhy svěžích luk.

Velmi významný je také výskyt zvonku hadincovitého (*Campanula cervicaria*), kriticky ohroženého druhu, který má v Bílých Karpatech nejbohatší výskyt právě zde a na Předních loukách, hvozdíku pyšného (*Dianthus superbus*), hadího mordu nachového (*Scorzonera purpurea*) a třech druhů kosatců – trávolistého, pestrého a sibiřského (*Iris graminea*, *I. variegata* a *I. sibirica*). Zajímavostí je populace sněženky podsněžníku (*Galanthus nivalis*), která na území CHKO roste převážně

Kobylka zavalitá.
Foto Libor Ambrozek

Národní přírodní památka Búrová. Foto Libor Ambrozek

Rudohlávek jehlancovitý. Foto Libor Ambrozek

v suťových lesích (proslulý je její masový výskyt v javořinském pralese) a karpatských dubohabřinách a v NPR se vyskytuje na loučce na úpatí svahu. O tom, že i v tak prozkoumaném území, jakým bezesporu Jazevec je, lze stále něco objevovat, svědčí čerstvý příklad z letošního podzimu. Při přebírání managementu jsme na nedávno vyčištěném travertinovém mokřadu na okraji ochranného pásma našli kriticky ohroženou ostřici bílou (*Carex alba*). Tato lokalita je zřejmě totožná se Staňkovým údajem z roku 1947.

O druhovém bohatství hmyzu nemáme stále zcela úplné informace. Určitě je také mimořádně vysoké, jak svědčí provedené dílčí průzkumy – bylo zde například zjištěno 38 druhů dřepčků (*Chrysomelidae: Alticinae*) a 87 druhů nosatců (*Curculionidae*). Jednalo se o druhy indikující jak louky v podhůří, tak xerothermní stanoviště i vlhčí biotopy. Žije zde vzácná kobylka zavalitá (*Polysarcus denticauda*), „bahenní“ modrásci m. bahenní (*Maculinea nausithous*) a m. očkovaný (*Maculinea teieus*), ze vzácných motýlů dále perleťovec maceškový (*Argynnis niobe*), modrásek kozincový (*Glaucopsyche alexis*) a hnědásek černýšový (*Melitaea aurelia*). Z významných druhů ptáků tady hnízdí strnad luční (*Miliaria calandra*) a chřástal polní (*Crex crex*).

Jazevec bylo původně koseno stovkami drobných vlastníků, v socialistickém období byly jako na jiných lokalitách obhospodařovány pouze svahy dostupné těžkou mechanizací (k. ú. Javorník).

Kýchavice černá na Búrové. Foto Libor Ambrozek

Na plochách v k. ú. Nová Lhota probíhala pastva. Koncem 80. let byla od náletu vyčištěna severní část území. V současné době je asi 110 hektarů NPR a jejího ochranného pásma zařazeno do zemědělských dotací, na 90 hektarech nejceněnějších ploch uzavírá správa CHKO dohody s desítkou uživatelů (3 velké zemědělské subjekty a 7 soukromníků).

Búrová

Nebyť jedné zatraceně nápadné kytky, asi by se na bělokarpatské poměry menší louka (necelých 20 hektarů) se zajímavým názvem Búrová ve vybrané společnosti národek neocitla. Inu, stalo se. Kýchavice černá (*Veratrum nigrum*) je druhem opravdu nepřehlédnutelným. Dorůstá do výšky až půldruhé metru a barva stovek jejích drobných květů patří k nejtmašším u nás, jak ostatně napovídá už název. Roste v České republice jen na třech místech – na Džbáně, v NP Podyjí a právě tady, na Búrové, kde na rozdíl od předchozích dvou výskytů zvolila místo lesa luční porost. Ročně zde vykvétá několik stovek jedinců, sterilních lodyh je ještě mnohem více. Navíc populace stále mírně narůstá. Určitě vás při návštěvě překvapí, že se zde nesetkáte s většinou vzácných druhů, na které jste z bělokarpatských luk zvyklí. Území bylo totiž až do svého vyhlášení intenzivně obhospodařováno, jeho druhové složení bylo výrazně ochuzeno hnojením a dosevem kulturních trav. Společenstvo proto tvoří spíše přechod k mezofilním ovsíkovým loukám. Postupně se do něj však vracejí vzácnější druhy. Za zmínku stojí výskyt pryšce huň-

Len žlutý. Foto Libor Ambrozek

tého (*Euphorbia villosa*), rozrazilu dlouholistého (*Pseudolysimachion maritimum*), plicníku úzkolistého (*Pulmonaria angustifolia*), chrpy úzkoperé (*Centaurea stenolepis*) a koniklece velkokvětého (*Pulsatilla grandis*), který zde ovšem kvete v počtu do 3 jedinců, a to ještě ne každým rokem. Přibývá i orchidejí, kterých je na území vlastní Búrové v současné době nalézáno asi 7 druhů. Jak už to ale někdy v ochraně přírody bývá, rozkvétá každoročně v mokřadu bezprostředně za hranicí území pěkná populace prstnatce pleťového (*Dactylorhiza incarnata*) a v teplém trávníku sotva 200 metrů od severního okraje NPP několik desítek toříčů čmelákovitých (*Ophrys holosericea*), rudohlávek jehlancovitý (*Anacamptis pyramidalis*) a řada dalších druhů orchidejí. Což vytváří dobrý předpoklad pro další obohacování luční vegetace a zároveň je dokladem o slušném chování zemědělců i na plochách mimo MZCHÚ.

Jižní část Bílých Karpat je jedinečným územím, ve kterém luční fenomén dosáhl dokonalosti. Tisíce hektarů travnatých hřbetů a údolí s rozptýlenou zelení, které se návštěvníkům ukrývají za táhlými hřebeny karpatských dubohabřin a bučin. Barevné koberce květů, které každé léto padnou pod žacími lištami, aby se proměnily ve voňavé seno pro hospodářská zvířata. Před 30 lety se podařilo zdejším loukám zajistit zákonitou ochranu. Díky dlouholeté dobré spolupráci ochrany přírody se zemědělci může být toto výročí důvodem k oslavě.